

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ШОСТКИНСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ»

Творча робота

Комплексно-методичне
застосування засобів
навчання
на уроках історії України

Викладач
історії України
вищої категорії
Гаркуша Л.С.

Шостка-2017

Опис досвіду:

«Комплексно-методичне застосування засобів навчання на уроках історії України» викладача історії України Державного навчального закладу «Шосткинський центр ПТО» Гаркуші Любові Степанівни.

Рецензенти:

Дуплик Л.Г. – заступник директора з навчальної роботи;

Конєва Л.А. – методист.

Державний навчальний заклад «Шосткинський центр ПТО»

Вул.Гагаріна, 21 м. Шостка, Сумської області, 41100, тел.7-27-16

E-mail: shzentrpto@gmail.com

Анотація

У роботі висвітлено бачення освітніх проблем та роль комплексно-методичного забезпечення в організації навчально-виховного процесу на уроках історії України, розкрито необхідність використання засобів навчання для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку історичного мислення, навичок самостійної, дослідницької роботи, поглибленого розуміння учнями історичних подій, процесів та явищ.

Висвітлюються власний досвід та методичні рекомендації відомих методистів щодо застосування на уроках історії України навчальних і дидактичних засобів, таких як: підручники, посібники, довідники, фотографії, карикатури, плакати, таблиці, малюнки, презентації, картки-завдання, варіанти контрольних робіт, тестових завдань.

Творча робота містить моніторинг навчальних досягнень учнів з історії України за I семестр 2017- 2018 навчального року.

Пропоновані матеріали можуть бути використані іншими викладачами історії в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Зміст

Анотація	2
Вступ.....	4
Мета досвіду.....	5
Основна ідея досвіду	5
Актуальність досвіду	5
Завдання досвіду	5
Новизна досвіду	6
Інноваційна значущість досвіду	6
Галузь застосування	6
Технологізація досвіду	7
Перспектива впровадження досвіду	22
Практичне значення досвіду	22
Результативність та ефективність впровадження досвіду	22
Висновок	24
Список використаної літератури	25
Додатки	26

Вступ

Сучасні вимоги до навчального-виховного процесу полягають не тільки у тому, щоб учні отримали систему наукових фактів, готових істин і штампів. Навчання повинно формувати в учнів здатність самостійного здобуття історичних знань, уміння творчо мислити, аналізувати та зіставляти факти, аргументовано захищати свою точку зору, критично ставитися до джерел інформації, учитися розуміти інших людей і співпрацювати з ними, брати на себе відповідальність за свою діяльність.

Актуальним у педагогічному процесі стає використання засобів навчання, які допомагають активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати інтерес до навчання, формувати навички самостійного здобуття нових знань, уміння нестандартно мислити, успішно співпрацювати, спілкуватися з іншими людьми, розуміти їх, розв'язувати життєві проблеми, робити висновки.

Завдання викладача історії України – розвинути в учнів інтерес до предмета, посилити мотивацію навчання, сформувати необхідні вміння та навички, допомогти учням зрозуміти історичні процеси не тільки сучасності, а й минулого, навчити висловлювати власну думку на суперечливі питання суспільства, сприяти вихованню толерантного ставлення до оточуючого світу. І, як кінцевий результат, – формувати людину, яка матиме активну життєву позицію, буде здатна оперувати у певній ситуації здобутими знаннями та практичним досвідом.

Вирішити поставлене завдання, на мою думку, допоможуть різноманітні засоби навчання.

Опис досвіду роботи

Мета досвіду:

показати необхідність впровадження засобів навчання на уроках історії України в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, як одного з дієвих факторів підвищення інтересу учнів до вивчення історії, формування, розвитку знань, умінь і навичок учнів.

Основна ідея досвіду:

створення сприятливих умов навчання, за яких кожен учень через широке застосування на уроках історії України засобів навчання зможе розкрити свої здібності та задатки, навчиться мислити й діяти самостійно, творчо, активно.

Актуальність досвіду:

проблема впровадження на практиці комплексно-методичного забезпечення є актуальною у наш час. Використання засобів навчання стимулює пізнавальну діяльність учнів, підвищує мотивацію до навчання, розвиває індивідуальні здібності учнів, творче та креативне мислення, підвищує їх компетенції, формує комунікативні навички, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, займати активну громадянську позицію.

Завдання досвіду:

- 1.Впроваджувати в навчально-виховний процес засоби навчання з метою розвитку здібностей учнів, формувати активну життєву позицію.
- 2.Формувати вміння користуватися різними засобами навчання, переконливо і аргументовано відстоювати свою точку зору в суперечливих, проблемних, дискусійних ситуаціях.
3. Розвинути інтерес до вивчення історії, сформувати глибокі історичні знання й уміння.
- 4.Навчити учнів використовувати набутий досвід та результати діяльності на практиці.

Новизна досвіду:

Полягає:

- у розробці власних методичних напрацювань, які розкривають способи, прийоми, шляхи застосування засобів навчання;
- у розробці дидактичного матеріалу з використанням засобів навчання;
- у комбінації відомих методик і прийомів, направлених на розвиток активізації пізнавального інтересу учнів за допомогою основи КМЗ – засобів навчання.

Інноваційна значущість досвіду:

полягає у поєднанні різних видів засобів навчання, які дають можливість зробити процес навчання та виховання змістовним і цікавим, спрямованим на розвиток компетентної творчої особистості.

Галузь застосування:

засоби навчання застосовується при проведенні уроків історії України з метою створення умов для розвитку навичок самостійного здобуття учнями

необхідних знань, формування вміння працювати з джерелами інформації, сприяння розвитку креативного мислення учнів, формування їх громадянської позиції, вироблення вмінь застосовувати набуті знання на практиці, виховання толерантності.

Технологізація досвіду

Сьогодні перед системою освіти, зокрема передзакладами професійної (професійно-технічної) освіти, постає важливе завдання: не тільки надати учням знання, а й забезпечити розвиток пізнавальних здібностей, творчого мислення, і головне – навчити учнів працювати самостійно. Одним із доцільних заходів у вирішенні цього завдання є створення сучасного комплексного методичного забезпечення предмета.

Комплексно-методичне забезпечення предмета «історія» – це розробка та створення оптимальної системи навчально-плануючої документації й засобів навчання, необхідних для повного та якісного навчання учнів даного предмета.

Основу комплексно-методичного забезпечення складають засоби навчання, що виконують загальні дидактичні функції, а саме :

- підвищують ступінь наочності з метою посилення доступності для учнів навчального матеріалу;
- допомагають задовольнити й розвинути пізнавальні інтереси учнів;
- виконують роль джерела інформації;
- є засобами управління пізнавальною діяльністю учнів з боку викладача.

Відповідно до нормативних документів МОН України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійну технічну освіту», Постанов Кабінету Міністрів України, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти для організації навчально-виховного процесу на уроках історії маю:

а) навчальну документацію: інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання історії, навчальну програму, яка є вихідним документом для розробки комплексного методичного забезпечення предмета, робочий навчальний план, поурочно-тематичні плани, плани уроків, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з предмета, план роботи кабінету, паспорт комплексного методичного забезпечення;

б) навчальні засоби для учнів: підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, довідники, матеріали для організації контролю знань: варіанти контрольних робіт, завдання для самостійних робіт, практичних робіт, тестові завдання, словники;

в) дидактичні засоби: наочні образотворчі посібники - плакати, таблиці, фотографії, презентації, дидактичні матеріали для роботи учнів та контролю їх знань і вмінь, такі як картки-завдання;

г) засоби для вчителя: власну методику викладання предмета, методичні розробки за темами програми, інформаційні матеріали про передовий педагогічний досвід.

У своїй роботі розкрив власну методику комплексного застосування засобів навчання на уроках історії України.

Завжди намагаюся зробити уроки цікавими та корисними для учнів, які б сприяли розвитку їхніх творчих здібностей, інтересів, талантів, розвинули прагнення вчитися.

Сьогодні основним джерелом знань для учня й засобом навчання продовжує залишатися підручник. Він містить систему знань відповідно до Державного

стандарту та програми, формує в учнів пізнавальні уміння та навички, сприяє розвитку розумових, мовленнєвих та інших здібностей учнів, формує світогляд, моральні, естетичні та інші якості особистості учня, готує його до самостійного вирішення проблем.

Сучасні підручники історії України для 10-11 класів, авторами яких є Ю.Г.Лебедева; О.Реєнт, О.Малій; О.І.Пометун та Н.М. Гупан, спрямовані на підсилення розвивального навчання з урахуванням диференціації навчання, впливу на мотиваційну сферу учнів. До основного тексту підручників включені фрагменти документів, довідковий апарат, біографічні довідки, ілюстрації, схеми, завдання та запитання, фрагменти документів. Ілюстрації й схеми підручників використовуються для створення образів минулого. Вони розкривають зміст прочитаного засобами образної та знакової наочності. Є додаткові ілюстрації, які використовуються у поєднанні з роботою над текстом; незалежні ілюстрації, що прямо не пов'язані з текстом, і тому їх можна використовувати для його доповнення й розвитку в процесі проблемних уроків, створення та розв'язання логічних завдань.

Метою роботи з підручником є формування глибоких і міцних знань, розвиток умінь і навичок дослідницько-пошукової роботи, формування інтересу до історії.

Починаючи з вступного уроку інструктую учнів, як працювати з підручником на всіх етапах навчання: під час сприйняття, осмислення, закріплення, застосування історичних знань і вмінь та перевірки їх засвоєння. Формую уміння складати портрети історичних та політичних осіб, працювати з історичними джерелами, з ілюстраціями – складати за ними розповідь, працювати з діаграмами, таблицями, схемами, складати простий та розширений плани фрагмента тексту параграфа, конспект прочитаного тексту, тези прочитаного, вивченого. Організую роботу з додатковим матеріалом, з метою не лише засвоїти факти, а й осмислити їх. Тому, ще до початку читання перед

учнями ставлю запитання, розкриття якого вони повинні знайти в підручнику або в повідомленні.

Уроки історії неможливо уявити без використання **історичних джерел**. За допомогою джерела реалізується принцип наочності в навчанні, формується інтерес до історії, активізуються процеси мислення й уяви, формуються уміння читати документи, аналізувати та визначати потрібну інформацію, міркувати, осмислювати конкретні історичні події, явища, оцінювати значення документів минулого й сучасності. Робота з історичними джерелами сприяє більш поглибленому вивченню предмета, виробленню критичного мислення, формуванню власної думки, життєвої та громадянської позицій. Завдяки інформації, отриманій не тільки з підручника, а й засвоєній з прочитаного документа, побаченій на ілюстрації, учні мають можливість більш поглиблено зрозуміти історичні події чи явища. Історичні джерела сприяють оволодінню навичками дослідницької роботи.

Методисти О.В.Галегова, І. П. Нікітіна, В. В. Шеліхова пропонують універсальну пам'ятку **роботи з джерелом**:

1. Ознайомтеся з історичним джерелом.
2. Визначте час і місце появи джерела.
3. Дослідіть, яку сторону життя суспільства розкриває історична пам'ятка.
4. Проаналізуйте, чи зрозуміли ви текст документа, чи можете виконати поставлені завдання. Усуньте причини, які заважають вам це зробити.
5. З'ясуйте, які поняття, значення окремих слів вам незрозумілі. Зверніть увагу на коментарі, що супроводжують текст.
6. З'ясуйте, у чому полягає важливість інформації, отриманої за допомогою історичного джерела.
7. Переконайтеся, які раніше відомі вам висновки може підтвердити чи спростувати дане джерело.
8. Установіть, які нові гіпотези, узагальнення можна зробити на його

підставі.

Проте в залежності від пізнавальних здібностей учнів, дану схему можна коригувати. Наприклад, при опрацюванні **текстових джерел** прошу учнів відповісти на такі запитання:

- *До якого виду належить документ?*
- *Хто його автор, наскільки йому можна довіряти?*
- *Чи був автор очевидцем описаних подій, чи брав у них участь?*
- *Коли з'явилося джерело?*
- *Автор просто повідомляє про ситуацію, передає інформацію або описує те, що сталося, чи документ містить погляди висновки і рекомендації?*
- *Чи є в тексті факти, що дозволяють вважати цей документ достовірним джерелом інформації?*

Але й на такі запитання можна дати відповідь за умови, що є час для детального опрацювання даного джерела. Тому, здебільшого такий алгоритм роботи з будь-яким історичним джерелом пропоную учням при виконанні домашнього завдання. А під час уроку робота з історичним джерелом може обмежуватися декількома питаннями, але інколи досить важливими.

Так, опрацьовуючи зміст І Універсалу, тема «Початок Української революції»(Додаток №1) учні відповідають на запитання:

1.Які положення І Універсалу свідчать про автономний статус України як мету Центральної Ради?

2.Чи можливою була реалізація основних ідей І Універсалу у тогочасному суспільстві?

Друге питання можна винести як проблемне і обговорити у «загальному колі».

Обговорення триває до тих пір, поки є бажання висловитись. Даний метод дає можливість почути різні позиції учнів, обговорити їх, прийти до спільної думки.

На другому курсі навчання навички роботи учнів з історичними джерелами вдосконалюються. Адже історичний матеріал вимагає вже більш високого рівня пізнавальної і розумової діяльності, критичного ставлення до тексту, самостійного, творчого застосування знань. Поетапність роботи над історичними документами розвиває історичне мислення. Роботу з джерелами проводжу на різних етапах уроку.

В успішному здійсненні навчально-виховного процесу під час уроку надзвичайно велику й важливу роль відіграє **наочність**. На основі безпосереднього сприйняття предметів чи за допомогою зображень у процесі навчання в учнів формуються образні уявлення й поняття про історичне минуле, відбувається залучення учнів до безпосередньої діяльності під час уроку. Наочність допомагає підготовці учнів до сприйняття нового матеріалу, стає джерелом активного здобуття знань, є зоровою опорою для осмислення учнями історичної інформації, посилює емоційний та моральний вплив розповіді викладача, легко фіксується у пам'яті, допомагає закріпленню вивченого матеріалу, поглибленню розуміння учнями історичних подій. За допомогою наочності намагаюся розвивати уяву, спостережливість, активізувати мислення, увагу, пам'ять, інтерес учня, навички аналізу окремих історичних подій.

Важливу роль у такому процесі відіграють **візуальні історичні джерела**. До них належать: фото, плакати, карикатури, картини, таблиці, схеми, діаграми, малюнки, відео, презентації. Візуальні джерела можуть використовуватися як мотивація уроку, підсумок, як складова тематичного оцінювання.

Візуальні джерела використовую як основу для постановки проблеми, для надання учням фактичного матеріалу для аналізу, порівняння та розкриття сутності явищ. Це сприяє актуалізації раніше набутих знань, на основі яких формуються нові поняття, вміння та навички, в учнів формується потреба в нових знаннях, створюється стійка увага в процесі вивчення нового матеріалу. Для успішної роботи учнів з візуальними джерелами як джерелами інформації,

пропоную їм опанувати певні схеми аналізу в залежності від виду візуального джерела.

Картина відіграє досить важливу роль у засвоєнні навчального матеріалу, оскільки:

- є ілюстрацією теоретичного матеріалу;
- є джерелом нових даних;
- є засобом актуалізації опорних знань;
- є засобом емоційного впливу на учнів;
- є підтвердженням уже відомих даних.

За змістовним навантаженням ілюстрації виконують таку ж функцію, як і текст. Вони доповнюють матеріал, відсутній у тексті. Або можуть підсилювати його.

Наприклад, при вивченні теми *«Суцільна колективізація в Україні»*, учні працюють з **ілюстрацією «В колгосп»** (Додаток №2) за такими питаннями:

1. Хто автор твору?
2. Що зображено на ілюстрації?
3. Яку мету ставив автор твору?
4. Чи мали селяни сумніви, вступаючи до колгоспу? Якщо мали, то чому?

Свою думку обґрунтуйте знаннями, які вже отримали.

Важливе місце у моїй роботі займає організація роботи учнів з вивчення історичної особистості.

Методисти сьогодні пропонують різні схеми складання історичного портрету. Аналізуючи наявні пам'ятки, створила свою пам'ятку для характеристики особистості з метою полегшити роботу учням на уроці. Засвоївши даний алгоритм, учні з цікавістю виконують завдання за такою схемою:

- Історичні умови, вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті.

- Особистісні якості історичного діяча, умови їх становлення та формування.
- Цілі діяльності.
- Засоби, шляхи досягнення мети.
- Найважливіші справи його життя.
- Значення діяльності цієї особистості для держави, народу.
- Особисте ставлення до історичного діяча.
- Ставлення до засобів і методів його діяльності. Обґрунтування своєї позиції.

За таким алгоритмом складаються історичні портрети М.Грушевського, В.Винниченка, С.Петлюри, С.Бандери, Р.Шухевича та інших видатних історичних, політичних, громадських діячів України.

Як правило, учні обґрунтовують свої позиції методом «прес»

1. Я вважаю, що _____;
2. Тому, що _____;
3. Наприклад, _____;
4. Таким чином, _____.

При роботі з портретом історичної особи діяльність може бути спрямована не лише на відтворення психологічного портрету зображувального, а й на вивчення одягу, взуття, зачісок та інших культурно-побутових деталей певної історичної епохи, за умови, якщо є час для детального опрацювання даного джерела.

При вивченні історії XX–XXI століть усе частіше поряд з ілюстраціями провідну роль відіграють **фотографії**.

Незважаючи на те, що кожна фотографія унікальна у своєму роді, існує перелік питань, які застосовуються при роботі з фотодокументами. У своїй роботі використовую переважно схему аналізу історичних фотографій, яку пропонують методисти.

На початковій стадії учні повинні описати те, що бачать: осіб, які зображені на фото, а також їхні дії, чи об'єкти, показані на знімку; пояснити, як згруповані люди чи об'єкти; описати зображення на передньому, задньому плані, у центрі, ліворучі праворуч; спробувати визначити позицію автора щодо зображеного.

З'ясувавши зміст фотографії, переходимо до його аналізу, використовуючи наступні запитання:

- 1.Що, на вашу думку, відбувається на цій фотографії?
- 2.Хто ці люди?
- 3.Приблизно вкажіть, коли, на вашу думку, зроблено це фото(рік, період, подія).
- 4.У яку пору року зроблений цей знімок?
- 5.Це природна фотографія чи для неї спеціально позували перед камерою?
- 6.Назвіть будь-які історичні джерела, що могли б вам допомогти перевірити достовірність ваших висновків щодо цієї фотографії.
- 7.Що ви знаєте про події, відтворені на фото?
- 8.Чи відповідає ця фотографія на питання, на які ви хотіли б одержати відповідь?

Прикладом може бути аналіз фотографії «Жінки на відбудові Дніпрогесу», тема «Україна в період повоєнної відбудови». (Додаток №3). При використанні фотографії як джерела інформації варто пам'ятати, що фотографії можуть бути пов'язані з іншими джерелами; потенційно можуть піддавати сумніву загальноприйняті точки зору, сподівання учнів.

Не менш цікавим та змістовним історичним джерелом є **карикатура**.

Карикатури з історичної теми можна використовувати як засіб вивчення думок людей з різними політичними поглядами чи населення країни в цілому. Схема аналізу карикатур подібна до схеми для роботи з історичним фотографіями.

Аналізу карикатури має передувати процедура її опису. На цій стадії не потрібно будувати припущень щодо того, що учні бачать. Достатньо описати персонажів, зображених на карикатурі: як вони одягнені? що роблять? наскільки реалістично чи гіперболізовано зображені персонажі? якщо зображення гіперболізовано, то якими засобами це досягається? що учні бачать на задньому/передньому плані, у центрі, ліворуч і праворуч. Після цього можна переходити до безпосереднього аналізу історичної карикатури:

1. Чи впізнаєте ви персонажі, зображені на карикатурі? Якщо це реальні люди, то назвіть їх. Яке місце вони посідали в суспільстві на момент створення карикатури?

2. Перевірте дату створення карикатури. Якій події чи питанню присвячена карикатура?

3. Що ви знаєте про цю подію чи питання, а також про осіб, зображених на карикатурі?

4. Що означає підпис під карикатурою? Вона смішна чи іронічна? Якими засобами досягається той чи інший ефект?

5. Укажіть усі символи, що використовуються карикатуристом. Чому художник використав саме ці символи?

6. Персонажі зображені позитивно чи негативно?

7. Яке ставлення карикатуриста до змісту карикатури? Воно позитивне чи негативне?

Прикладом такої роботи учнів є опрацювання карикатури на Гітлера та Сталіна, тема «Початок Другої світової війни». (Додаток №4)

Учням дуже подобається робота з карикатурою, але їм бракує часу, щоб відповісти на таку велику кількість запитань. Під час роботи на уроці учні, як правило, відповідають на два-три запитання, а інші доопрацьовують вдома, при виконанні домашнього завдання.

Отже, карикатури, фотографії самодостатні історичні джерела, які варто використовувати на уроках історії не лише для поглиблення знань учнів, а й для формування у них певних вмінь та навичок, розвитку критичного та історичного мислення. Використання того чи іншого інформаційного джерела при вивченні певної теми має бути доцільним і залежати від мети, яку прагне досягти викладач на уроці історії.

Ще одним візуальним повноцінним джерелом історичної інформації є історична карта.

Правильна організація роботи учнів з картою дозволяє досягти поставлених цілей. Вона поєднує часові та просторові параметри події, пов'язує образи й уявлення, які виникають у результаті роботи з навчальним текстом, з просторовим сприйняттям певної історичної реальності. Часом причинно-наслідкові зв'язки стають зрозумілішими, варто лише поглянути на історичну карту. Під час роботи з історичною картою ставлю завдання не стільки розвивати елементарні вміння учнів орієнтуватися в історичному просторі, а перш за все порівнювати, аналізувати, узагальнювати історичні факти. Навчаю учнів користуватися всіма видами історичних карт:

- *настінною історичною картою*, яка є демонстраційним матеріалом і використовується під час окремих елементів уроку;

- *картою в атласі*, що може бути використана не лише на уроці під час навчання, а також як довідкове джерело знань;

- *картою в підручнику*, яка здебільшого виступає ілюстрацією до тексту.

За допомогою карти навчаю учнів визначати географічне положення країни, окремі історичні факти, зміни в кордонах країн.

Історична карта, як і інші засоби навчання, покликана сприяти розв'язанню завдань уроку. Організація роботи з історичною картою на уроках історії вчить учнів самостійно переносити знання у нову ситуацію, доповнювати знання

й уявлення про історичні події. Потенціал історичних карт та їх практичного застосування на уроках історії дуже великий.

Але, на жаль, сьогодні держава не може в повній мірі забезпечити навчальні заклади візуальними засобами навчання. Лише в підручнику учні мають можливість отримати додаткову цікаву інформацію, яка добре і швидко усвідомлюється, запам'ятовується і зберігається. Велику допомогу в цьому їм надають **узагальнюючі схеми та таблиці**. Вони містять головне, найбільш суттєве для учнів: дати, події, факти історичні поняття. Використовуються для наочного порівняння різних історичних подій, показу тенденцій їхнього історичного розвитку, а також для узагальнення та систематизації історичних знань.

Дуже часто матеріал навіть однієї теми з історії є перенасиченим датами. Тому ставлю завдання спростити засвоєння хронологічного матеріалу, сприяти кращому розумінню подій, що вивчаються. І це роблю за допомогою схем чи таблиць, які надають можливість учням бачити весь обсяг інформації, яку слід опанувати, вказують на логічну послідовність роботи, вчать розподіляти час роботи, заохочують працювати не тільки з підручником, але й з додатковою літературою.

Роботу зі схемами та таблицями проводжу переважно у таких формах:

- відтворюю крейдою основний зміст історичного матеріалу у вигляді схем та таблиць;
- організовую самостійну роботу учнів над таблицями та схемами.

Схеми й таблиці можна використовувати на різних етапах уроку. На початку уроку для актуалізації опорних знань, при викладанні нового матеріалу як план, для закріплення знань, на підсумкових уроках. При організації самостійної роботи учнів над темою чітко формулюю завдання для учнів. Не забуваю, що у закладах професійної (професійно-технічної) освіти навчаються переважно учні

з середнім рівнем знань, але є учні й з достатнім і високим рівнями навчальних досягнень. Тому намагаюся добирати завдання відповідно до здібностей учнів.

Наприклад, заповнення таблиці (внесення дат та подій до неї) – це репродуктивний рівень пізнавальної діяльності. Але, коли дані таблиці необхідно порівняти, узагальнити й зробити висновок – це вже пошуковий, творчий характер пізнавальної діяльності. Прикладом репродуктивної пізнавальної діяльності є робота учнів над таблицею при вивченні теми «Україна в роки Першої світової війни» й вимагає лише від учнів уміння знайти подію в підручнику та дату, коли вона відбулася. *Робота з таблицею «Аграрна політика більшовиків за ”воєнного комунізму і «Непу» ”є прикладом пошукової творчої пізнавальної діяльності. (Додаток №5)*

Заповнення таблиць та складання схем стимулює навчальну активність учнів, сприяє кращому засвоєнню хронології, адже іноді засвоєння хронологічного матеріалу є найважчим для більшості учнів.

Навчальні таблиці та схеми різних типів економлять час на уроці, спрямовують роботу учнів. При роботі з ними увага учнів акцентується на основних подіях, фактах, датах. З часом уміння учнів працювати з таблицями удосконалюється, особливо при складанні хронологічних таблиць. Вправи з хронологією дають можливість зафіксувати найважливіші історичні події в їх логічній послідовності, а на цьому ґрунті – визначити основні історичні закономірності. Учні мають не лише записати й запам'ятати відповідну дату, а досить точно пов'язати її з конкретними фактами та явищами з історії України. Учні завжди складають таблиці при вивченні великих тем, наприклад, культури, під час узагальнюючого уроку «Україна в роки Другої світової війни (1939—1945 роки)» тощо.

Робота над складанням хронологічних таблиць дає високі результати, коли здійснюється під керівництвом вчителя. При порівняно невеликій затраті навчального часу не лише сильні, а й слабкі учні оволодівають фактичним

матеріалом: запам'ятовують зміст і співвідношення історичних фактів, засвоюють хронологічні й статистичні дані. Разом із засвоєнням історичних фактів учні засвоюють методи навчання, отримуючи таким чином певну пізнавальну самостійність.

Не менш важливим видом є **умовно-графічна наочність, до якої належить діаграма** – графічне зображення, що наочно, у вигляді певних геометричних фігур показує співвідношення між різними величинами, які порівнюються, або схематичний малюнок, що передає суттєві риси предмета, сприяє формуванню понять. За його допомогою розкриваються явища в його логічній послідовності.

На уроці з теми *«Суспільно-політичне життя у 20-30-і роки XX століття»* при розгляді питання *«Зміни у соціальному складі населення»*, організовую роботу з діаграмою, використовуючи групову форму роботи. *(Додаток № 6)*

1-ша група З чим пов'язане різке зростання кількості робітників у 1928, 1940 роки?

2-га група Чим пояснити стрімке зростання міського населення у цей період?

3-тя група Які наслідки мало активне залучення жінок у виробництво?

При відповіді використовується відомий метод *«Мікрофон»*, яким учні охоче й вільно користуються.

Для активізації та розвитку пізнавальної діяльності учнів, контролю, перевірки якості знань, умінь, навичок учнів застосовую **картки-завдання, тестові завдання, варіанти завдань для тематичного оцінювання, завдання для самостійних робіт, практичних робіт.**

Перевірку знань проводжу усно та письмово, фронтально й індивідуально. Усною перевіркою встановлюю рівень і міцність засвоєння знань учнів. Письмову перевірку знань застосовую порівняно рідко – під час тематичного оцінювання знань.

Важливим, ефективним інструментом оцінювання знань, умінь і навичок, що допомагає здійснювати індивідуальний контроль результатів навчання кожного учня, є **тестування**. (Додаток № 7) Адже недостатньо оцінити рівень знань, треба спрогнозувати, як учень зможе ці знання використати. Практика показала наступні переваги тестування над іншими формами контролю знань:

- упродовж досить обмеженого часу може бути перевірена якість знань, навичок у групі учнів;
- можливий контроль знань, умінь, навичок на необхідному, заздалегідь запланованому рівні;
- реальним є самоконтроль;
- знання оцінюються об'єктивно;
- увага учня фіксується не на формуванні відповіді, а на осмисленні її суті;

Проте тестовий контроль знань має й істотні недоліки:

- ймовірність випадкового вибору правильної відповіді;
- велика затрата часу викладача на складання тестів, їх варіантів;
- тести не сприяють мовленнєвому розвитку.

При проведенні тестового контролю дотримуюсь організаційного моменту: пояснюю мету, порядок виконання та оформлення тесту, визначаю час виконання, забезпечую кожного учня бланком запитань і відповідей, що великою мірою заощаджує час учня і мій. Після тестування, обов'язково аналізую його результати. Аналіз необхідний для того, щоб учень зміг перевірити, наскільки адекватно він оцінює свої знання, зміг повірити у власні сили та скорегувати свою підготовку. Фіксую не лише помилки й правильні відповіді, а й докладно пояснюю учням причини помилкових дій.

Різноманітні **картки-завдання** використовую під час засвоєння раніше вивченого матеріалу та повторенні пройденого матеріалу. Це дає можливість

отримувати повну інформацію про засвоєння учнями знань з даних тем.
(Додаток № 8)

Варіанти завдань для тематичного оцінювання розроблені з кожної теми предмета й розраховані на рівень підготовки учнів нашого навчального закладу. Тематичне оцінювання є підсумком участі учнів у різних формах роботи на уроці. Завдання, які пропонуються у двох, інколи у більше варіантах, дають можливість оцінити рівень навчальних досягнень учнів та перевірити уміння застосовувати набуті знання. (Додаток № 9)

Одним із сучасних засобів навчання є **мультимедійні презентації**. Презентації – важливий засіб навчально-виховної діяльності. Викладач може не тільки продемонструвати змістовний матеріал, що вивчається по темі, а й формувати певну логіку мислення, сполучити навчальний матеріал і забезпечити його успішне сприйняття при підключенні різних видів пам'яті: зорової, слухової, емоційної. Використання на уроках презентацій значно полегшує мою роботу.

Презентація дає змогу економно використовувати час уроку, показати схеми, таблиці, ілюстрації, статистичний матеріал. Практика показала, що використання презентацій сприяє кращому засвоєнню карт, архітектурних пам'яток, портретів. Презентації підвищують мотивацію навчання учнів, стимулюють розвиток мислення та уяви учнів, розвивають активні форми навчання, допомагають швидко та всебічно викладати інформацію, широко використовувати першоджерела, здійснювати перевірку знань за допомогою тестових програм, надавати інформацію в зручній для учнів формі, збільшувати обсяг навчального матеріалу для творчого засвоєння і використання його учнями, формувати уміння приймати оптимальні рішення, дослідницькі, пошукові уміння, викликати зацікавленість та позитивне ставлення до навчання.

На уроках використовую власні презентації та презентації, підготовлені учнями під час проведення уроків засвоєння нових знань, узагальнюючих, комбінованих та ін.

Використання в практиці моєї роботи описаних вище засобів навчання робить уроки історії України цікавішими й змістовнішими, оскільки учні самостійно оволодівають новими знаннями, а я прагну сприяти активізації пізнавальної діяльності учнів і створювати умови для їх самонавчання.

У своїй роботі намагалася показати власну модель навчання, в основу якої покладено використання засобів навчання на уроках історії України з врахуванням можливостей і здібностей учнів, мого бачення мети, перебігу та результату навчального процесу.

Перспектива впровадження досвіду

У подальшому уроки з використання різноманітних засобів навчання повинні стати невід'ємною частиною методики проведення уроків історії України.

Практичне значення досвіду

полягає в тому, що визначено роль навчальних засобів у практиці викладання історії України. Впровадження засобів навчання у навчально–виховний процес ДНЗ «Шосткинський центр ПТО» призвело до підвищення успішності учнів з моменту вхідної діагностики до моменту вихідної діагностики на 16%, відчутно підвищився відсоток учнів із достатнім рівнем навчальних досягнень.

Використання навчальних і дидактичних засобів дало значно вищий результат, ніж проведення звичайного, «стандартного» уроку по аналогічній темі, дозволило учням сприймати надану інформацію у візуальному форматі, що у рази збільшило методичне значення проведеного уроку. Поєднання різних

засобів навчання дало більш високий ефект засвоєння учнями навчального матеріалу.

Результативність та ефективність впровадження досвіду

Застосування навчальних засобів дозволило створити ефективну систему навчання учнів, яка:

- допомогла включити додаткові резерви й методичні прийоми підвищення результатів навчальної діяльності;
- розкрила методику ефективнішої роботи із засобами навчання;
- заощадила час подачі нового та закріплення пройденого матеріалу;
- пробудила в учнів цікавість до вивчення історії як науки, активізувала їх пізнавальну діяльність і творчу уяву.
- сприяла розвитку креативного, критичного, творчого мислення, більш високій результативності.

Навчальні досягнення учнів з історії України за I семестр 2017- 2018 навчального року

Рівні навчальних досягнень	Кількість учнів	Успішність %
Початковий	0	0
Середній	54	34
Достатній	101	64
Високий	3	2

Висновки

Реформа загальної середньої освіти в Україні передбачає виховання особистості, яка не лише володіє певною системою знань, а й уміє адекватно діяти у різних життєвих ситуаціях, застосовуючи набуті знання на практиці й беручи на себе відповідальність за свою діяльність.

Важлива роль у цьому процесі належить комплексно-методичному забезпеченню предмета «історія» та безпосередньо засобам навчання учнів.

Моїм завданням було розкрити оволодіння методикою застосування засобів навчання предмета «історія України» з метою активізації пізнавальної діяльності учнів, завдяки чому зробити уроки історії цікавішими та змістовнішими. Використання у практиці моєї педагогічної діяльності засобів навчання предмета «історія України» дало можливість:

- стимулювати пізнавальну діяльність учнів, підвищити мотивацію до навчання, розвинути індивідуальні здібності учнів, сформувати комунікативні навички;

- раціонально побудувати навчальний процес, розвинути творче та креативне мислення, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, зайняти активну життєву позицію;

- полегшити сприйняття й засвоєння учнями складного матеріалу, навчити їх логічному мисленню;

- зробити процес навчання більш вмотивованим і цілеспрямованим;

- організувати самоконтроль індивідуальної успішності учнів;

- більш якісно засвоїти учнями навчальний матеріал;

- виховувати учнів.

Широке застосування засобів навчання дозволило створити ефективну систему навчання учнів, яка сприяє активізації пізнавальної діяльності, творчій активності, високій результативності, створює ситуацію успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя, 2000.

2.Богданова О. Використання методик розвитку критичного мислення на уроках історії / О. Богданова // Історія України. – 2006. – № 9. – С. 6–12.

3.Десятов Д. Використання наочності як засобу формування предметних компетентностей учнів на уроках історії // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. — 2011. — Вип.88, — С. 80-84.

4.Козлова Н.В. Карта на уроках історії / Н.В. Козлова // Історія та правознавство. – 2007. – № 12. – С. 8–10.

5.Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. – Харків. – Основа. – 2007.

6.Нетеча Я. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії / Я. Нетеча // Історія України. – 2006. – № 10. – С. 10–15.

7.Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Г. Фрейман. – К.: Генеза, 2005.